

HET KIND

VEERTIENDAAGSCH BLAD VOOR OUDERS EN OPVOEDERS
 REDACTEUR PROF. DR. J. H. GUNNING WZN. ■ UITGEVER J. PLOEGSMA TE ZEIST

Stukken, bestemd voor de redactie, aan Prof. Dr. J. H. Gunning Wzn., Hooge Naarderweg 8, Hilversum • Geweigerde artikelen kunnen alleen teruggezonden worden op schriftelijk verzoek en tegen overmaking der frankoerkosten • De Redactie dringt aan op het gebruik van machinischrijf en behoudt zich voor, moeilijk leesbare of op beide zijden van het papier geschreven copie zonder nader bericht ter zijde te leggen

Adres voor de Administratie: J. Ploegsma te Zeist. De Abonnementen-prijs bedraagt f 6.— per jaar franco per post bij vooruitbetaling. Buitenland en Koloniën f 7.— per jaar • Men abonneert zich minstens voor een jaargang • Afzonderlijke nummers 25 cent, tegen toezending van dat bedrag in postzegels • Advertentiën 35 cent per regel. Bij verbinding voor een zeker aantal regels of plaatsingen belangrijke reductie

DE ZELFWERKZAAMHEID.

VOROP zij gezegd:

Dat ik hier niet bedoel de zelfwerkzaamheid op school. Hoe méér ze daar zelf werken, mits 't geen puntjes slijpen is of boodschappen doen of vuur aanleggen, zooals op de maitressenschooltjes zaliger nagedachtis, hoe beter.

Dan heb ik 't volstrekt niet over de overgrote gezinnen of die met een zeer beperkt inkomen rondtobben.

Sedert lang was mijn hart vollopende over de zelfwerkzaamheid. En ziet, daar kwam de druppel en deed den emmer overloopen.

Eenige nummers terug besprak ik in dit Tijdschrift Zonnehuis van Greta Vollewens. Daar kwam in voor een dochter, laatstovergeblevene in een huis, een jong meisje, dat uit logeeren moest, en in 't laatste half uur voor haar vertrek zocht ze haastig naar een paar „fatsoendelijke kousen“, vond eindelijk een paar met „nu ja, een gat in den grooten teen, doch daar woonden geen menschen, dacht ze.“ —

Deze uitlating behoort tot dezulke, die ik ten allersterkste afkeur. Ze speculeeren op den lachlust der jonge lezers, en al lachende voelen die zich te zeer ontwapend tegen de meer dan schandalige slordigheid. Doch bovendien moest ik eens mijn verzuchting slaken, die ik wel meer slaak, in het werkelijke leven nog meer dan bij het lezen van boeken: „Had Lot dan geen moeder? Is het geen schande voor een moeder, als de kousenvoorraad van haar dochter zóó slecht in orde is?“ (Te weten: Lot is veertien jaar.)

Daar kwam een heel niet vriendelijke brief van een lezeres. Den naam ben ik totaal vergeten — Greta Vollewens was 't niet. Ze schreef me, dat hier dan toch de moeder niet voor hoefde te zorgen, dat zoo'n groot meisje zelf toch voor haar kousen kon zorgen. En nu komt er iets, geheel buiten mijn eigenlijke onderwerp om: Ze vond het veel meer schande, dat ik, een moeder, de uitdrukking durfde gebruiken „gelapt“ in: „als mijn uitgever me dat gelapt had.“

Daar roep ik nu heusch den lezerskring van Het Kind bij. Is dat zoo'n uitdrukking, dat mijn dochter zich voor haar moeder zou moeten schamen, een moeder, die zulke uitdrukkingen gebruikt? Want niets meer en niets minder beweerde mijn briefschrijfster. En ik, ik ben nog geheel van plan, om, als ik 't over iets zou hebben, dat mijn uitgever in of met mijn boeken gedaan zou hebben zonder mijn voorkennis, hem ronduit te schrijven: „Wat hebt u

me nu gelapt?“ En dat ik tegen wie 't hooren wil, zou zeggen: „Nee maar, wat heeft hij me nu gelapt?“ *) Als ik 't woord „gelapt“ moest definieeren, zou ik erbij voegen, dat het hier een „toegebrachte kleine onaangenaamheid“ gold.

Nu terug tot de zelfwerkzaamheid. Met eenige moeders en mij is 't al zoover gekomen, dat we de schouders ophalen over de zelfwerkzaamheid. Dat we de zelfwerkzaamheid der kinderen niet anders beschouwen dan als de dekmantel, waarmee menige moeder haar eigen slordigheid, haar eigen zorgeloosheid, haar eigen tijdsgebrek door uitgaan bedekt.

Onlangs woonde ik met één mijner medestanders een openbare les bij in een der scholen voor de kinderen uit de bovenste lagen onzer Rotterdamse maatschappij. Daar heb ik toen de zelfwerkzaamheid bestudeerd. En mijn vriendin en ik hadden elkaar slechts aan te zien, dan wisten we, wat we bedoelden. Bij meerdere jongens kwam het onderbroekje uit de pantalon tippen. Ik zeg U: het is ook véél te moeilijk, zelfs voor een jongen van tien jaar, om de bretelhistorie goed te regelen! Eén was er — als U het paleis van een huis kende waar hij uit kwam, zou U omvallen — die zijn met de hand gebreide trui binnenst buiten droeg, zoodat de stoppen er met de lusjes-voor-bet-krimpen bovenop lagen.

Kleine meisjes droegen verslapt jarretels, waardoor de kousen overbodige lengte hadden en óf onbarmhartig ingerpeld werden in het stalen knijpertje, óf palingvellen leken. Nekken zagen vuil, zakdoeken bleken als roet zoo zwart — en — spreek me niet van de bloote knieën der jongens! En dan durft een vriendin van mijn dochter tegen deze te zeggen: „Komt jou moeder er nog bij, als je in 't bad bent?“ En dan zeg ik tegen die vriendin: „Ik zou jou weleens willen inspecteeren!“ En dan vestig ik mijn oogen op haar hals en zoo langs haar kin. — Elke moeder, die niet veel met de zelfwerkzaamheid opheeft, zal begrijpen wat ik bedoel. —

*) Ik kan niet antkennen, dat ook in mijn ooren die uitdrukking minder gekuischt klinkt. Men moet echter wel bedenken, dat er vele uitdrukkingen zijn, die in een bepaalden kring, dorp, streek of ook wel familie, dagelijks gebruikt worden zonder dat iemand er iets in vindt, terwijl zij toch daarbuiten als minder fatsoenlijk gelden. Daarom moet men echter ook met zulke uitdrukkingen extra voorzichtig zijn, wanneer men buiten eigen kring spreekt, en dus á fortiori, als men laat drukken, tenzij men een bepaald oratorisch effect daarmee beoogt. Maar ook in eigen kring moeten wij, althans in onze dagen van meer dan schandalige slordigheid en erger dan bandeloosze jeugd, in onze taal m.i. liever wat te keurig zijn dan te welaig kieskeurig. Red.

Erbij gaan staan en eischen, dat ze 't net zoo lang doen, tot 't goed is? Ach, dat kost veel te veel tijd, en leidt tot niets dan onaangenaamheden en maakt al die karweien, die toch prettig moeten blijven, tot een dagelijks weerkerende kwelling.

Neen, zelf de handen uitsteken, de moeder dan, zelf de werkelijk ellendig moeilijke bretelhistorie ter hand nemen. (Sedert ik een jongen heb, begrijp ik niet, hoe de mannen ooit iets kunnen zeggen van den last of de omslachtigheid van meisjes- en vrouwenkleeren.)¹⁾ Zelf de uitgerekte elastieken wegwerpen, vóór ze als band zijn geworden, zelf de beffes voorspelden, de nekken boenen, de knieën borstelen — tot ze *gewend* zijn aan nooit de broek uit de pantalon, tot ze 't zelf vreeselijk vinden paling in de kousen, tot ze behoefte hebben aan het heerlijke warme zeepsop in hun hals, onder hun kin — tot ze 't te gek gaan vinden, moeder, die je nog helpt bij het aankleeden, moeder, die je nog wascht. Tot ze 't heelemaal alleen goed gaan doen, alleen maar met moeder erbij, moeder, die dadelijk haar ongeduldige handen alweer uitsteekt.

Dit duurt heel wat jaren langer dan met de zelfwerkzaamheid. Maar nu hebben ze er ook altijd tip-top uitgezien en, door gewenning, stellen ze voor goed hoogere eischen aan de verzorging van hun uiterlijk.

Maar nu kom ik tot die andere werkzaamheden: kousen heel houden, mee in huis helpen: onlangs zijn er al zeer interessante beschouwingen en mededeelingen omtrent die kwestie in dit blad gedaan.

Onze dochter zal zeker kousen leeren stoppen. Daar zal ik wel voor zorgen. Ze is veertien jaar, en — met 't tegenwoordige handwerkonderwijs heb ik niet veel op.²⁾ O! ze kan al prachtig patronen maken, ontwerpen! Denk eens aan! Zelf de kleuren kiezen! En ze maakt een theemuts — een prachstuk! En ze heeft een theemuts geweven — ik bid U — een pracht! En ze doedijnt wat met wol en haakpen, en zelfs weleens met wol en twee breinaalden — maar ach! maar ach! Toch heeft ze, zoowel op de L. S. als op de H. B. S., een goed cijfer op haar rapport voor handwerken!

Wij, op die lessen, *werkten* met de *handen*. En ik verzeker U, dat me dat tegenwoordig reusachtig te pas komt. In Droom en Daad zong laatst Geertruida Carelsen zoo allerliefst, mij zoo uit het hart gegrepen, een loflied op naainaald en vingerhoed, die van oud nieuw kunnen maken, zelfs in die gevallen, dat de naaimachine het opgeeft.

Nu, dat degelijke handnaaien, dat degelijke kousen stoppen, dat kan ik, en dat kan ik al op veertienjarigen leeftijd en dat kan mijn dochter in de verste verte nog niet. Maar ze zal het leeren, daar zorg ik mettertijd voor. Doch ze hoeft 't niet te *doen*. Daar zorg ik ook voor, niet mijn beide handen. En mijn jongen hoeft niet mee in huis te helpen. — Weg met de zelfwerkzaamheid!

Leg eens alle tijdschriften op 't gebied van onderwijs

¹⁾ Dan komt dat inzicht bij de geachte schr. toch wel wat laat. Inderdaad is onze tegenwoordige mannenkleding, hoeveel vereenvoudigd ook bij vroeger vergeleken, van een jummerlijke omslachtigheid — vergeleken bij de tegenwoordige vrouwenkleding! Maar wie helpt er ons van af? Modestaven zijn wij mannen even goed; 't eenige verschil is, dat onze modes veel conserveeliever zijn. Red.

²⁾ Wel met het vroegere? Dan heeft mevr. Lugten als leerling en als onderwijzeres daar andere ondervindingen mee opgedaan dan ik als schoolopziener, toen ik mij altijd aan dat hopeloos onpractische onderwijs geërgd heb. Red.

en opvoeding bij elkaar! Gaat er niet als 't ware een jammerkreet uit op? „'t Gaat niet goed, al te veel kinderen, die niet opgewassen zijn tegen de eischen van H.B.S. en Gymnasium, al te veel kinderen, die zitten blijven, of eigenlijk hadden moeten blijven zitten. —

Het gaat niet goed, niet met ons Lager, niet met ons Middelbaar, niet met ons Hooger Onderwijs.”

Hebt ge de redevoeringen der diverse rectoraten magnifici gelezen bij de overdracht der diverse rectoraten?

Ge eischt van de kinderen, dat ze hun werk goed doen, dat ze zich bekwamen voor een toekomst, die hen minstens op gelijke hoogte met hun vader zet. Ge jere mieert over de Middelbare Scholen, vooral, dat die te veel eischen. Ik zeg: niets te veel, nooit te veel — maar: *veel is 't wel!* En dan wildet ge zoo'n kind, dat natuurlijk toch ook nog andere plichten heeft, toch zeker één muziekinstrument bespeelt, en dat toch ook wel iets voor zijn ontspanning mag hebben — dan wildet ge zoo'n kind nog belasten met vaste plichten in huis? Met vaste werkzaamheden voor haar kleeren! Schande, drierwef schande over de gezinnen, waar 't gebeurt *zonder de bittere noodzaak*.

Enfin, meest krijgen ze hun straf beet, 't zij in 't niet goed en regelmatig leeren van de kinderen, 't zij, en wat is dat vreeselijk! — in de gezondheid of het zenuwgestel der kinderen. Ik wil niet uit de school klappen, maar ik verzeker U, ik kan U bittere dingen verhalen.

Het karakter moet gevormd worden? Door overlading, door te veel vergen, door datgene te vergen, wat het kind als onredelijk voelt?

„De ongelukkige, die nooit zijn eigen kleeren borstelde, kent 't leven niet?” — Ach, Multatuli, den dag, dat hij ze zal moeten borstelen, zal hij 't kunnen ook, en 't Leven leert men uit alles wat men beleeft. — Den dag, dat hij ze zal moeten borstelen, zal hij het kunnen — wonderlijk is 't aanpassingsvermogen van een mensch! Daar kunnen we 't gerust op aan laten komen! Lees maar eens over de nieuwe armen, die Russen in Parijs, die arm zijn geworden en opgewekt door arbeid hun brood weten te verdienen — en eens waren ze kinderen van een weelde, die ons Hollanders als uit een sprookje voorkomt.

Herinnert U zelf de keeren, dat ge dingen hebt moeten doen, die ge nog nooit had gedaan — en 't ging!

Dat geldt niet bepaald van kousenstoppen. Maar ik heb U gezegd: dat zal ze op gewone lessen leeren. En voorloopig hoeft ze 't niet te doen — dat zal ik doen.

Ge meent, dat ze 't nu ook nooit *werkelijk* leeren zal, omdat ze er te laat aan zal beginnen?

Luister eens. Toen ik op haar leeftijd was, en in de verdere jaren van mijn meisjestijd, werkte ik heel hard. Mijn moeder züchte vaak onder mijn kousen, maar — stopte ze. Ze begreep te zeer, dat dit niet óók van mij gevergd kon worden. Stopte ze, en verstelde mijn goed.

Door mijn harden arbeid op dien jongen leeftijd werd ik al vroeg financieel onafhankelijk. Mijn kousen en mijn verstelgoed gingen uit mijn moeders handen over in de handen dergenen, die ik er voor betaalde. Daar zijn ze jaren en jaren gebleven, tot alles om me heen anders was geworden, mijn kinderen zóó groot, dat ze mijn zorgen lang niet altijd meer vroegen, de betaalde krachten steeds duurder en bezuiniging een dwingende eisch. Nu, en toen pas — ik liep al tegen de veertig — nam ik het stopwerk

en verstelwerk zelf op me — en iedereen mag er naar komen kijken.

En nu nog eens iets anders: We waren thuis met ons vieren. We behoorden alle vier tot de goede leerlingen. Mijn beide broers hebben den doctorstitel, mijn zuster heeft twee waardevolle diploma's; ikzelf ben in 't bezit van enkele papieren, waarbij effecten toch maar niets zijn. — Dus, we weten allen, wat examenen doen en slagen is. Nu — en bij al dat examendoen en vooruit klimmen; bij al die sporten van al die vier ladders, is er maar éénmaal één gestruikel — mijn broer bleef zitten in de tweede van de H.B.S. Als in elk gezin die verslagenheid heerschte, die er toen dien zomer bij ons heerschte, ook bij de andere drie, die natuurlijk weer zeer goed over waren — ik verzeker U: dan zouden er minder zittenblijvers zijn!

En hoe kwam het? Mijn vader werd bij den Directeur geroepen en kreeg van dezen een persoonlijke vermaning. Bang om te laat te komen, zwerend bij den stielregel, dat je vroeg moet beginnen om 't erin te krijgen, dat je vroeg moet wennen aan den ernst des levens, had mijn vader zijn zoon te veel beladen met plichten, verbonden aan zijn zaak, de zaak, waar mijn broer later in moest.

Mijn stellige overtuiging is: Buiten de school moeten den kinderen zoo weinig mogelijk *plichten* van huishoudelijke aard worden opgelegd. Ze kunnen 't niet goed, en we wennen ze daardoor aan prulwerk, of, zoo ze 't wel goed doen, kost 't hun en ons te veel tijd en te veel energie.

Wij moeten voor hèn werken, totdat ze vanzelf 't werk uit onze handen overnemen. Dat zal langer duren, maar deze langere weg is heel wat verzorgder en we wennen de kinderen aan goed en volledig werk. S. LUGTEN—REYS.

NASCHRIFT. Dat de door mevr. Lugten nangeprezen opvoedingsmethode zooveel langer duurt is geen bezwaar. Integendeel: leerde niet reeds Rousseau, dat 't geheim der opvoeding is tijd te verliezen? Maar hartverfrisschend als haar vurige, eerlijk gemeende boutade is, een beetje eenzijdig is zij toch wel. En 't trefte vreemd, dat ik juist nu voor een ander tijdschrift („Volksontwikkeling“) een artikel beëindigd had waarin ik — voor de hoeveelste maal? — een lans gebroken heb voor de zelfwerkzaamheid.

Ik betoogde daarin — wederom voor de zooveelste maal!) — dat 't woord „zelfwerkzaamheid“ eigenlijk een tautologie is. Een mensch is óf zelf werkzaam, óf hij is eenvoudig niet werkzaam. Wanneer iemand zich door een ander laat helpen, dan is hij voor dat deel niet zelf bezig, maar laat hij een ander voor zich werken. Montessori, die hier zoo weer ter loops een veeg uit de pan krijgt (die misschien ook wel verdiend is en in ieder geval geen kwaad kan), heeft dat toch wel goed ingezien, dat alle helpen is, een kind 't werk uit handen nemen en dat dit met den waren kinderaard strijdt, omdat een kind, onvolvragen wesen als 't is, vóór alles wil leeren, dat is *grocien*, in krachten toenemen, en dit alleen kan bereiken door zelf-doen. Want van wat een ander ons voordoeft of ons afneemt leeren wij niets, tenzij wij 't ten slotte ook zelf doen. Per slot van rekening is 't een onaantastbaar axioma: al *doende* leert men en — alléén al doende.

Zoo beschouwd kan niemand iets hebben tegen de zelf-

werkzaamheid — ook mevr. Lugten niet. Maar mevr. Lugten meent, dat men de tijden en gelegenheden moet onderscheiden, dat er dingen zijn, die men op bepaalde tijden wel degelijk den kinderen af moet nemen, in afwachting van den tijd, dat ze die zelf ter hand zullen nemen.

Nu, daarover valt te praten. Maar dan moet men ook *onderscheiden* en niet generaliseeren, ook niet al geven de generaliseerende voorstanders van de zelfwerkzaamheid, die deze overal bij halen en ze *per fas et nefas*¹⁾ aanprijzen, er nog zooveel aanleiding toe. De tijden en gelegenheden, zeide ik, moet men onderscheiden, en ik voeg er bij: ook de personen. Want mevr. Lugten mag niet over één kam scheren de moeders die, omdat ze 't zoo volhandig hebben met andere dingen — haar zgnd. „sociale plichten“ — haar kinderen verwaarloozen (er is geen ander woord voor) met haar, die uit overtuiging haar kinderen zich zooveel mogelijk zelf laten helpen en redden. Dat er vele moeders zijn in de zgnd. „hoogere“ standen, die haar kinderen letterlijk verwaarloozen, is helaas niets nieuws. Jaren geleden heeft 't hoofd van een meisjesschool voor kinderen uit die standen te Amsterdam daar eens een onderzoek naar ingesteld en kwam tot ontstellende resultaten: 't bleek, dat sommige kinderen op school kwamen zonder ontbeten te hebben! Hoeveel moeders, die haar kinderen aan een gouvernante of „hulp in de huishouding“ toevertrouwen (!) geven zich rekenschap van wat de kinderen daar vaak onder te lijden hebben?

Dat kan niet genoeg gewraakt worden, al is 't aanneemelijk, dat althans de grovere vormen in den lezerskring van Het Kind niet zullen voorkomen. Met de kwestie der zelfwerkzaamheid heeft het echter niets te maken.

Nog eens: men moet de tijden en gelegenheden onderscheiden, en dat wil immers ook mevr. Lugten. Zij onderscheidt eigenlijk drie gevallen: 1e. gezinnen, waar de kinderen uit economische noodzaak wel moeten meehelpen; 2e. gevallen, dat de kinderen nog te jong zijn; 3e. schoolgaande kinderen, die 't al druk genoeg hebben met hun schoolarbeid. De kern van haar betoog trefte alleen de laatste categorie: echter ook een paar woorden over de beide eerste.

Wat dan de eerste aangaat, mevr. Lugten vindt die gevallen excusabel, maar ook niet meer, en dus de kinderen beklagenswaardig. Dat kan ik niet geheel met haar eens zijn. Zelf heb ik nooit in armoede geleefd, en evenmin mijn kinderen, maar ik kan niet nalaten 't eens te zijn met Vergilius, Pestalozzi, Jan Ligthart²⁾ en zoovele anderen, dat de armoede³⁾ een onovertrefbare opvoedster is.

Betreffende 't tweede punt ben ik 't volmaakt eens met mevr. Lugten, maar omtrent 't derde heb ik nog wel wat op 't hart.

1) „door recht en onrecht“.

2) Zie zijn „Jeugtherinneringen“ bl. 93/4, 202 en de andere plaatsen door mij aangehaald in mijn artikel in „Jan Ligthart Herdacht“, bl. 207 v.v.

3) Wel te verstaan: armoede is niet synoniem met nooddrift en broedsgebrek en wordt hier ook niet in dien zin genomen. Ik herinner ook aan wat „Zelfhulp en Co.“ schreven in Jrg. 1912, nr. 6 (die ook zoo'n krachtig pleidooi gaven voor 't „zelfdoen“ in 't gezin) naar aanleiding van de kwestie van groote gezinnen en son wat prof. Caatmir en ik hier schreven over „Eenvoud“ (Jrg. 1911, nrs. 23/4, verg. „School en Leven“ van 12 Oct. 1911), waar wij 't eens bleken te zijn hierover, dat wij, gegoeden en meergegoeden, nu eenmaal voor onze kinderen geen *kunstmatigen* eenvoud kunnen scheppen en ook 't rad van den tijd niet kunnen terugdraaien, die, of wij 't goed vinden of niet, veel alledaagsch heeft gemaakt wat voor onze vadersen nog luxe was.

1) Mag ik voor deze geheele kwestie herinneren aan mijn artikel: „Een leemte in ons onderwijs en hoe daar in te voorzien.“ opgenomen Jrg. 1921, nr. 3, kol. 33—407

Mij komt 't n.l. voor, dat wanneer kinderen een school bezoeken, maar zij zich zóó moeten inspannen, dat zij heusch thuis er niets meer bij kunnen doen, zij op een school gaan, of in een klas zitten, waar zij niet hooren. (In zoo'n geval kan een jaar achterblijven de redding zijn, zooals in 't geval van mevr. Lugten's broeder). Ik pas dat evengoed toe op „knappe” als op „domme” kinderen, m.a.w. ik zoek in zulke gevallen de eerste en voornaamste schuld bij de school, of liever niet bij haar, want de ongelukkige kan meestal niet anders, maar bij de ouders, die van hun kinderen en van de school meer vergen dan zij redelijkerwijze kunnen geven.

Natuurlijk moet men ook hier weer de tijden en gelegenheden onderscheiden, en ik zal er dan ook geen aanmerking op maken wanneer b.v. een moeder haar inwonende dochter, die voor een zwaar examen zit, van allen huiseelijken arbeid vrijstelt. Maar zelfs in dat geval zou ik willen vragen of zoo'n moeder daarmede haar dochter ook niet een heilzame en verfrisschende afwisseling dreigt te ontnemen, en gevaar loopt haar van een zegen te berooven.

Met het laatste bedoel ik dit, en nu moet ik zelf ook even generaliseeren. M.i. ligt in de huishoudelijke opvoeding, waaronder ik nu versta het meeleven van het kind met het geheele gezinsleven en speciaal zijn mede-arbeiden aan den arbeid des gezins¹⁾, een zoo groote opvoedkundige zegen, dat die door niets anders te vervangen is en — in 't algemeen gesproken — alle kinderen te beklagen zijn, aan wie die zegen, en in zooverre als hij hun onthouden wordt. Ik durf mij tegenover mevr. Lugten haast niet op Montessori beroepen, maar een feit is 't, dat die vurige Montessoriane, mevr. Dorothy Canfield Fisher, in haar boeken daarover mooie dingen gezegd heeft.

Maar men moet de tijden en gelegenheden onderscheiden, zeide ik. En ik voegde er bij: en de personen ook. Er moet echter nóg iets bijgevoegd worden, en ziet, dat is 't allerbelangrijkste. N.l. dit: en de karakters der kinderen.

Er zijn zeker vele kinderen, wier karakter er tegen kan, dat moeder hun allerlei werk, en daaronder zelfs de zorg voor eigen lichaam en kleeding, uit handen neemt, en wij nemen gaarne aan, dat mevr. Lugten's kinderen daartoe behooren, gelijk zij zelf ertoe behoord heeft. Maar er zijn er genoeg — en de vraag is, of dit niet de meesten zijn — wier karakter er niet tegen kan, omdat ze dan lui, en wat nog erger is, heerschzuchtig en aanmatigend worden.

Rousseau, die door Montessori stelselmatig en blijkbaar opzettelijk genegeerd wordt, maar die haar toch maar het meeste gras reeds in 1762 weggemaaid heeft (misschien daarom?), wijst er herhaaldelijk op, dat kinderen wel degelijk moeten geholpen worden en dat opvoeden helpen is en de kinderen er dus recht op hebben. Maar waarom? Omdat een kind een onvoldragen, dus hulpbehoevend, wezen is. Deze toestand is echter, zegt hij, vermederend voor 't kind, en zoo moet hij dien ook gevoelen, want anders worden ze „imperieus”, iets waartoe alle kinderen den aanleg hebben. Daarom moet een kind alles wat de volwassen leden des gezins (dus ook de dienstboden) voor of aan hem doen, leeren beschouwen als daden van barmhartigheid, van medelijden en niet als de uitoefening van een plicht tegenover hem.

Dat is echt Rousseau'sch gedacht en gezegd. In Rousseau's opvoedingssysteem ontbreekt nu eenmaal merk-

¹⁾ Daartoe behoort niet arbeid in vaders „zaak”!

waardigerwijze 't sentiment. Waarom zou een kind niet een dankbaar, warm gevoel hebben als iemand hem helpt? Dat is niet alleen mooier, maar ook natuurlijker en dus paedagogischer.¹⁾

Maar dit daargelaten, gelijk heeft Rousseau ontegenzeggelijk, wanneer hij niet moede wordt ons te waarschuwen tegen de natuurlijke neiging van alle kinderen — waaraan door de omgeving, en vooral door onverstandige goedheid, maar al te veel voedsel wordt gegeven — om hun omgeving aan hen cijsbaar te maken en als kleine despoten daarover te regeeren.

Dit Naschrift is al lang genoeg geworden en ik moet dus eindigen: 't gezegde zal evenwel, hoop ik, voldoende zijn om te doen begrijpen, dat er aan die kwestie van de „zelfwerkzaamheid” — ook in huis: van de „zelfwerkzaamheid” op school heeft mevr. Lugten niet gesproken: gelukkig ook maar! — nog wel een andere zijde is, dan die mevr. Lugten ons ditmaal te zien gaf.

RED.

BRIEVEN UIT DE EENZAAMHEID.

(HET DERDE PROBLEEM.)

Vrije Omgang.

MET een enkel woord heb ik in aflevering No. 15 van „Het Kind” geantwoord op het tweede probleem, dat mevrouw Van Nes aan de orde stelt: over de houding die ouders hebben aan te nemen tegenover den tegenwoordigen — veel vrijeren — omgang tusschen jongens en meisjes. Daarna heeft Drs. van Galen zijn „veto” laten hooren, en als ik zijn argumentatie lees, moet ik hem wel haast gelijk geven, hoewel ik toch ook voel, dat er zooveel waarheid is in de meening die de heer Lod. v. Mierop uitspreekt in het laatste nummer van „Het Kind”: „Wij doen wijzer de omgang der geslachten, in alle vrijheid, zich in steeds groter en zuiverder menselijkheid te laten voortontwikkelen, dan met de dwangmiddelen van de oude mens hem tevergeefs trachten te doen verdwijnen”. Het gaat hier om een kwestie, waarvan wij persoonlijk in ons gezin nog niet de moeilijkheden ondervonden hebben. Maar het is een vraag die komen zal — over eenige jaren — ook voor ons en waar wij ons dus zeker mee bezig houden om te weten hoè onze houding later te bepalen zal zijn.

Men hoort, vooral in de groote stad en misschien bij uitstek in den Haag, van zooveel wantoestanden, voortvloeiend uit een te vrije verhouding van betrekkelijk jonge kinderen, en men denkt met angst: moet mijn kind zich daar tusschen bewegen en hoè zal het daarin den goeden weg vinden? Wanneer men van nabij weet, dat er toestanden bestaan, zooals Drs. van Galen ze beschrijft in No. 22 van „Het Kind”, dan begrijp ik volkomen, dat men er toe komt te zeggen: „de vrije omgang moet verdwijnen”: maar ... zou dat wel mogelijk zijn?

Ik zie, evenals de heer van Mierop, in de verschijnselen van bevrijding op velerlei gebied een uiting van de ontwikkeling van het leven. Oók in de verandering van de verhouding der seksen op jongen leeftijd, in de veel grootere vrijheid die daar heerscht. Ik kan niet zeggen dat ik die veranderingen alle toejuich, verre daarvan, ... maar ik zie

¹⁾ Zie de roerende aneecdote betreffende wijlen dr. H. Pierson, den Directeur der Heldrijngsgerichten, die ik Jrg. 1924, kol. 177, mededeelde onder den titel „Een jeugdig Anti-Montessoriaanje”.